

OPLÆG OM FOLKEKIRKE OG SAMFUND I EN REFORMTID

Konference, Folkekirke Uddannelses- og Videnscenter 31.8.2021: Pindsvin eller påfugl – folkekirke i nye strukturer

Oplæg ved tidl. domprovst Poul Henning Bartholin

INDLEDNING

Mit oplæg tager udgangspunkt i de syv teser, som findes i slutningen af min rapport. Da jeg har arbejdet videre med emnet *"folkekirke og samfund i en reformtid"*, er jeg nået frem til en delvis ny formulering af tesaerne.

RELATIONEN MELLEM SAMFUND OG KIRKE

Den kristne kirke har historisk og aktuelt i alle sine konfessionelle former: ortodoks-, romersk- katolsk, reformeret kirke etc. taget bestik af det samfund, den er en del af. Tilsvarende har samfundet taget bestik af, at det rummer én, flere eller mange kirker og religiøse samfund. Relationen i en blanding af modsigelse og tilslutning.

Skal man fastholde og udvikle dette dynamiske samspil i dag, forudsætter det efter min vurdering:

1) at ansvarlige kirkeledere og lægfolk stedse besinder sig på teologisk stringens og religionssociologisk og politologisk indsigte.

2) at de ansvarlige kirkeledere og lægfolk – for sagens skyld – viser fleksibilitet og villighed til at ændre strukturer og organisering i takt med andre grundlæggende ændringer i samfundets organisering.

Sammen med den politiske diskussion og lovgivning sætter samfundets strukturer altså nogle vilkår og betingelser, som udgør det grundlag, man som kirke, borger, samfundsinstitution og virksomhed er fælles om og skal samarbejde om. Der er tale om en vekselvirkning mellem samfund og folkekirke/ trossamfund. Det er efterhånden sjældent, at den kirkelige organisering og inddeling øver indflydelse på samfundets inddeling og struktur. Aktuelt ser vi dog, hvordan sogneinddelingen har fået en ny administrativ betydning i afgrænsningen af smittespredningen under Coronapandemien.

Kirkelig indflydelse i samfundet foregår på en lang række planer: folkeligt, teologisk, etisk, kulturelt, religiøst og socialt. I stigende grad ser vi, at et religiøst begrundet svar på aktuelle spørgsmål af ovennævnte slags efterspørges. Derfor kunne de fortsatte overvejelser om folkekirkeens struktur og arbejde måske tage udgangspunkt i det potentiale, der ligger her. Man kunne drøfte i menighedsrådene, hvordan folkekirken lokalt i større omfang kunne komme i samtale og samarbejde end det aktuelt sker. Her tænker jeg på samarbejde med interesseorganisationer, kommunale, statslige eller private sociale institutioner, religiøse grupperinger om bl.a. etik, udsatte børn, handicappede, ældre, ensomhed, marginalisering, identitet, inklusion af minoriteter af forskellig art, hjemløshed, misbrug etc.

Her er der en oplagt mulighed for at bidrage til en saglig og fredelig religionsamtale i det danske samfund. Der hersker en tilbøjelighed til at overse den almindelige mellem menneskelige

kommunikations betydning. Det er min erfaring, at netop den slags kommunikation er af allerstørste betydning. Vi kan ikke være bekendt at rejse ud i hele verden for at nyde liberalismens og globaliseringens frugter, uden at vi selv er parat til at "betale" med imødekommenhed, gæstfrihed, villighed til at integrere nye borgere og til at føre anerkendende religionsdialoger herhjemme. Noget sådant kræver i stigende omfang, at man forlader det geografiske sogn og arbejder på tværs af sognene.

Konkluderende sagt: Kommunalreformen i 2007 har nogle implikationer på det kirkelige område, der lægger op til og muliggør samarbejde hen over sognegrænserne både i provstiet, mellem flere provstier, måske i hele stiftet og mellem stifter.

KOMMUNAL- OG KVALITETSREFORM 2007 – OPFØLGENDE KOMMENTARER TIL TESE 1

En reform af infrastrukturer kommer sjældent ud af den blå. – Således heller ikke Kommunalreformen af 2007, som har forudsætninger i den forrige reform fra 1970. I forstudiet peger jeg på, at kommunalreformen 1970 var en forudsætning i og med, at den *også* var en inddelings- og territorialreform. Den styrkede kommunerne geografisk, økonomisk og forvaltningsmæssigt. Tillige var den en styringsreform, som med ophævelsen af forskellen på land- og bykommuner medførte enslydende opgaver for samtlige kommuner. Den ændrede tilsynet med kommunerne og stillede alle kommuner lige – inklusive København og Frederiksberg kommune, som hidtil havde haft nogle særlige regler. De beholdt dog stadig en særstilling under den nye reform (1970), fordi de også er blev defineret på linje med amterne.

Kommunalforskeren Roger Buch har gjort opmærksom på, at man i reformen 1970 ændrede både den territoriale inddeling *og* de "rum", "som det politiske arbejde, kommunernes administration, økonomien og det sociale og kulturelle liv foregik i."

I de gamle sognekommuner faldt dette sammen med den kirkelige inddeling. Folkekirken delte "rum" med kommunen på landet, hvor den overvejende del af befolkningen boede. Reformen i 1970 *afkoblede* på en måde sognene. Det har vi folkekirkeligt endnu ikke draget den konsekvens af, som vi burde have gjort.

Kommunalbestyrelse og menighedsråd delte ikke længere "rum" og daglig virkelighed i de små sammenhænge. Antallet af folkevalgte kommunalpolitikere blev jo også markant reduceret. Efterhånden skiftede borgerne den hidtidige orientering efter kirke, sogn /sognekommune ud med en *nyorientering* efter den nye kommuneinddeling, skoledistrikter, børneinstitutioner og sociale institutioner som fx plejehjem.

Mon ikke de fleste af os, som er født før 1960, kan genkalde os hovedlinjerne i de politiske spørgsmål og diskussioner i 1970'erne? Årtiet var på mange forskellige måder præget af ungdomsoprøret. Vi blev vant til, at omgangsformer og organisering af vores fælles liv *kunne* være anderledes, end vi havde været vant til. Det prægede også den politiske og administrative måde at tænke på. Samtidig ramte en økonomisk afmatning i form af oliekrise, arbejdsløshed og økonomisk nedgang på flere måder. Krisestyring blev hverdag for folketing, regering, den samlede kommunale sektor og den private sektor. De led alle under den politiske ustabilitet, som prægede hele den vestlige verden.

Dette årti (1970'erne) er også kendetegnet ved, at mange både inden for de private erhverv og virksomheder og i centraladministrationen, amter og kommuner blev opmærksom på en ny form for

ledelsestænkning, som voksede frem. Nogle her husker Erik Ib Schmidt, embedsmand i finansministeriet og departementschef i 1970'erne. Han stod fadder til to perspektivplaner for styringen af offentlige udgifter. Det kom der ikke i første omgang så meget ud af. De offentlige udgifter var vanskelige at styre, og den daværende finansminister Knud Heinesen talte i årene omkring 1980 om, at en økonomisk afgrund nærmede sig. Med andre ord: der var ikke en tilstrækkelig stærk ledelse af stat, amter og kommuner, der kunne sikre en balance mellem indtægter og udgifter.

Ved regeringsskiftet i september 1982 trådte en ny regering til, som med Henning Christophersen og senere Palle Simonsen som finansministre ikke alene rettede op på den danske økonomi, men som også introducerede en ny måde at tænke på i ministerierne, inspireret af den ledelsestænkning og -forskning, som store dele af erhvervslivet allerede orienterede sig efter. Det afspejlede sig i de økonomiske aftaler, der blev indgået mellem finansministeriet og kommunerne. Dette spores også i moderniseringsudvalg, som regeringen nedsatte. Med andre ord ser vi en introduktion af den ledelsestænkning og -praksis, som er blevet kendt som New Public Management. Desuden – og ikke mindst – ser vi overvejelser om flere teknologiske løsninger på det administrative område. Jfr. at CPR-numre blev indført allerede i 1968.

Det er et paradigmeskift, som blev båret af en liberal tankegang både politisk og ledelsesmæssigt. Med Berlinmurens fald i 1989 fik den økonomiske og politiske liberale tankegang bedre betingelser for at slå igennem. Det har i dansk sammenhæng siden præget *alle* regerings syn på samfundets strukturer og institutioner – partifarve ufortalt. Alle regeringer har bidraget til at forme et liberalt demokratisk samfund med reformer af mange institutioner. Vigtigst er nok Struktur-, Kvalitets-, Sundheds- samt Politi- og Domstolsreformerne i 2007.

Den kirkelige Strukturkommission afgav sin – efter min opfattelse – fremsynede betænkning: *Folkekirken i det moderne samfund. Betænkning nr. 610 Kirkeministeriet 1971.*

I perioden mellem 1971 og 2006 er det begrænset, hvad der skete af ændringer i folkekirkens *struktur og styreform*, selvom der var lagt op til tilpasninger og ændringer i den kirkelige Strukturkommissions betænkning i 1971.

Det skyldes formentlig, at kommissionen var stærkt omdiskuteret og splittet, mens den sad. Skiftende kirkeministre har efterfølgende formodentlig vurderet, at store forandringer ville støde på modstand både i folkekirken og i folketinget. Til gengæld kunne mindre forandringer som fx sognehjælperordningen trods modstand i grundtvigske kredse dog gennemføres. Hvorimod forslag til strukturelle ændringer fx provstiråd, færre menighedsråd pga. befolkningsmæssig afvandring fra landsogne beklageligvis ikke blev taget op til overvejelse med henblik på lovgivning.

Perioden 1971-2006 var kendetegnet ved en utilstrækkelig økonomistyring i folkekirken. Det fik bl.a. Kommunernes Landsforening til at rejse en debat med kirkeministeriet i 1980'erne om folkekirkens økonomi. Ikke mindre end tre betænkninger kom der om folkekirkens økonomi i perioden fra 1978 til 1996! Det vender jeg tilbage til om et lille øjeblik.

Mens samfundet uden om ændrede sig, lod folkekirken - provsterne og kirkeministeriet undtaget - stort set de strukturelle og økonomiske spørgsmål ligge og koncentrerede sig i perioden om liturgiske spørgsmål i en liturgikommission (løbende udgivelse af betænkninger om gudstjenesten, dåb, nadver, brudevielse og begravelse), om en ny bibeloversættelse (1992) og en ny salmebog (2002). Alt sammen områder, der hører til kirkens *indre anliggender*. Det var bestemt vigtige områder, som det var

tiltrængt at tage fat på, men i lyset af udviklingen i samfundet, som vi kan iagttage den i nutiden, forsømte man nok sideløbende at tage nogle af de spørgsmål op, som *Strukturkommissionen* rejste.

Når der i sidste halvdel af 1990'erne blev taget initiativ til indførelse af IT i folkekirken i form af den elektroniske kirkebog, som vi kender i dag som DNK, og et administrations- og økonomiprogram i provstierne og stifterne skyldes det ikke pres nedefra, men derimod rettidig omhu fra regeringen og statsadministrationen in casu Kirkeministeriet.

På grundlag af disse overvejelser vil jeg reformulere tese 1 således:

Tese 1

Kommunalreformen af 2007 har sine forudsætninger i Kommunalreformen af 1970, som viste sig utilstrækkelig m.h.t.:

- En effektiv økonomisk styring i amter og kommuner
- En effektivisering af forvaltningen med en nødvendig sanering af sagsbehandlingsled
- En høj effektivitet og kvalitet i forvaltningen.

Parallelt har ændringer i folkekirkens forvaltning og styre fra 1971 -2006 i nogen grad hentet inspiration i den kirkelige Strukturkommissions betænkning fra 1971; men helt overordnet har man fulgt skiftende regeringers og folketings generelle strategier vedr. økonomi, regelforenkling, og ny teknologi.

Folkekirken synes - trods dette - ikke at have haft parlamentariske organer eller administrative og tilsynsbaserede embeder, som prioriterede varetagelse, udvikling og tilpasninger af folkekirkens struktur, administration og økonomi til de løbende ændringer af samfundet særligt højt. Initiativet til de nødvendige tilpasninger er tilsyneladende blevet overladt til Kirkeministeriet.

STRUKTURREFORMEN OG FOLKEKIRKENS STYRELSE – OPFØLGENDE KOMMENTARER TIL TESE 2.

Vi vender tilbage til folkekirkens økonomi. I rapporten (*Folkekirke og samfund i en reformtid*) er der redegjort for vanskeligheder med at holde menighedsrådenes budgetter på et rimeligt niveau - set fra kommunernes side - i perioden fra ca. 1978- 2005¹. I denne periode udgav Kirkeministeriet tre betænkninger om folkekirkens økonomi i hhv.:

- 1982 *Folkekirkens økonomi*, bet. nr. 952
- 1995 *Folkekirkens økonomi* (betænkning uden nr.) udarbejdet af Finansministeriet, Kirkeministeriet, Stiftsadministrationen, Provsteforeningen, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer og Kommunernes Landsforening.
- 1996 *Betænkning om budgetlægning for kirkekasserne m.v.* Bet.nr. 1327

Betænkningerne afspejler, at menighedsrådene havde ønsker om og behov for at arbejde på nye måder i forhold til tidligere årtier. Menighedsrådene ønskede at tilpasse sig den øvrige udvikling i

¹ Kommunerne vurderer løbende, hvor stort et skattetryk borgere vil acceptere. Jo lavere kirkeskatteprocenten er, des større råderum giver det til kommuneskatten.

samfundet og befolkningen, der alt andet lige fik en velstandsstigning. Både de kommunale, statslige og private institutioner fik nye betingelser at eksistere på og på mange måder andre opgaver.

Folkekirkens menighedsråd følte sig især begrænset m.h.t. de økonomiske muligheder for at afholde udgifter til aktiviteter af kirkekassernes budget og til at ansætte personale til at stå for aktiviteter fx den nye kategori af medarbejdere: sognemedhjælper. Dette resulterede i, at man indførte en sognefuldmagt, ” det vil sige en kompetence, der modsvarer kommunernes såkaldte kommunalfuldmagt, hvorved forstås en adgang til af egen drift at tage udgiftskrævende opgaver op til opfyldelse af sognets behov” (Bet. 1327/1996 p. 74).

Man kunne spørge, om sognefuldmagten ville medvirke til at holde udgifterne i ro i menighedsrådene. Det gjorde den naturligvis ikke, fordi de øgede udgifter i mange tilfælde ikke blev modsvaret af tilsvarende besparelser på andre konti.

Sognefuldmagten blev med rette opfattet som en kærkommen ændring, der forøgede det enkelt menighedsråds mulighed for at arbejde med opgaver i sognet, der fandtes relevante og nødvendige på netop dette sted.

”Forenklingsudvalget”, nedsat af kirkeministeriet i 2000, kom med forskellige forslag til regelforenklinger i de følgende år. Samtidig udsendtes en vejledning om samarbejde i menighedsrådene og om mulighederne for samarbejde mellem menighedsrådene i et provsti.

Erfaringerne viser, at sogne indenfor samme pastorat i stigende grad har arbejdet sammen fx om kordegne, kirkesangere og organister, men i langt mindre grad om gravere og øvrige kirkegårdsmedarbejdere. Til gengæld har samarbejdet på tværs af pastorer været af ringere omfang. Til trods for at der har ligget og stadig ligger betydelige driftsbesparelser på dette område, har det været vanskeligt at motivere fx bysogne til at indgå i samdrift af kirkekontor, fælles ansættelse af organister og kirketjenere.

Kirkelige aktiviteter foregik tidligere og fortsat i vidt omfang kun inden for det enkelte sogn/pastorat. Der er en del eksempler på voksenundervisning om kirkelige emner, der er foregået på tværs af sognene både i byer og i landkommuner. Andre aktiviteter som sogneaftener/foredrag, ældreklubber, familiearbejde, ungdomsklubber, børnearbejde er erfaringsmæssigt holdt indenfor et sogn/pastorat.

Samarbejde om brug af samme håndværkere, arkitekter, fagligt tilsyn med varme- og el-anlæg, der knyttes til flere sogne med en samarbejdsaftale ses sjældent efter min erfaring. Ligeledes har deling af gravere og kirkegårds personale samt deling af maskiner til kirkegårdenes drift og vedligehold på tværs af sogne og pastorer efter min erfaring været sjældne - i 1980'erne og 1990'erne nærmest ikke forekommende.

Da jeg var blevet provst i 1998 foreslog jeg fælles kirkegårdsdrift i to sogne, hvor der var ubeskriveligt rod i økonomien – ikke mindst i kirkegårdens økonomi, gravsteds kapitaler, gravstedsbreve etc. En samdrift af de to kirkegårde med fælles ny graver, havde ingen interesse. Her ligger ellers erfaringsmæssigt muligheder for betydelige besparelser. Hvor samdrift på disse områder er sat i værk, er det som regel sket på grundlag af en forudgående ansættelse af en personalekonsulent i et provsti, så vi er godt oppe i 2010'erne, før der kom styr på dette de fleste steder.

Kirkeministeriets vejledninger om samarbejdsaftaler på tværs af sognegrænserne har haft en rimelig tilslutning, men har – af juridiske grunde – været vanskelige for en del menighedsråd at håndtere.

På grundlag af disse overvejelser vil jeg reformulere tese 2 således:

Tese 2

Hensigten med Kommunalreformen i 2007 var både strukturelt - i form af en reducere af antallet af kommuner -, og administrativt og ledelsesmæssigt at introducere en mere effektiv økonomisk styring og at reducere/afskaffe lokale politikeres direkte involvering i sagsbehandlingen. Hensigten var yderligere at opnå en mere ensartet og effektiv sagsbehandling i alle kommuner og at adskille administration og politisk ledelse fra hinanden.

Ændringerne i menighedsrådenes og provstiudvalgenes budget- og regnskabssystem, som blev varslet med betænkning 1471, synes ikke i tilstrækkelig grad at have virket efter hensigten. Det forekommer fx at være vanskeligt for en del menighedsråd at udarbejde visioner, som er anvendelige som ledelses- og styringsredskaber. Oplægget i betænkning 1471 til samarbejde mellem sogne med provstiet som ramme synes først og fremmest at være anvendt til personalekonsulenter og fælles regnskabskontorer. Mulighederne for delingen af personale og materiel i to eller flere sogne på tværs af pastorater forekommer at være blevet udnyttet i begrænset omfang.

FOLKEKIRKENS MULIGHEDER FOR AT SPILLE EN DYNAMISK ROLLE I DEN LOKALE UDVIKLING

Da jeg udarbejdede den rapport, der er udgangspunkt for konferencen i dag, foregik der et stort og meget givende udredningsarbejde i FUV-regi i samarbejde med stifterne om "*Kirken på landet*" og siden også "*Kirken i byen*".

Afrapporteringerne fra disse store projekter var ikke færdige, da jeg arbejdede med denne rapport, men jeg har skelet til de delrapporter og delresultater, der blev offentliggjort og drøftet bl.a. ved en konference i Aarhus, som jeg deltog i. Efterfølgende har jeg orienteret mig i de offentliggjorte rapporter men af private grunde ikke haft tid og lejlighed til et grundigere studium af dem. Det forbehold vil jeg gerne tage, inden jeg går videre med oplægget til en reformulering af tese tre.

Skeptikere af tanken om en ny kommunal og regional infrastruktur i Danmark tog allerede i 2002 forbehold overfor de mulige resultater af regeringens planer om en strukturreform fx om, hvor vidt landområderne fortsat ville blive serviceret med institutioner som ældreinstitutioner, skoler og børneinstitutioner.

Det var for så vidt en berettiget skepsis, for reformerne medførte, at der blev sammenlagt eller nedlagt en række børneinstitutioner, skoler, plejehjem i landsogne og landkommuner. Af regeringens oplæg til både *Struktur-* og *Kvalitetsreformen* fremgår det, at man er ganske bevidst om disse afledte virkninger. De er afvejet i forhold til de krav, borgerne med rette kan stille til det offentlige ydelser. De er også afvejet i forhold til udgiftstrykket via skatten og de negative økonomiske virkninger, der kunne komme på det offentlige system, hvis private aktører i højere grad gik ind på disse områder. En konsekvens kunne have været, at der var områder, som blev tømt for velfærdsydelser fra det offentlige, eller at de kun kunne tilbydes på grundlag af alt for høje satser og kommunale skatter.

Reformerne medførte centralisering. Som modsvar blev der flere steder oprettet private skoler og børneinstitutioner. Der er i litteraturen herom nævnt flere eksempler på, at de private institutioner og skoler trods fripladsordninger ofte fik en skæv rekruttering pga. den ulige indkomstfordeling, befolkningen har.

Samtidig med denne offentlige tilpasning af institutioner foregik der en udflytning af mange produktionsled fra danske virksomheder til udlandet, hvor lønninger og produktionsomkostninger i øvrigt var lavere end i Danmark. Dette er løbende blevet understøttet af skiftende regeringer, fordi alle regeringer har tilpasset sig den liberale politiske og økonomiske strømning, der bredte sig efter 1989, men som – tidligere nævnt - var undervejs inden.

De forskellige ændringer, jeg har omtalt i rapporten og uddybet her, medførte debatter om forholdet mellem by og landdistrikter, om de egne af Danmark, som blev svækket af en skæv erhvervs- og befolkningsudvikling. Den skæve udvikling ramte især i et bælte, som strækker sig fra Nordjylland langs Vestkysten hen over Syd- og Sønderjylland, Sydfyn og øerne til Lolland, Falster og en del af Sydsjælland, hvor erhvervs- og befolkningsudviklingen blev præget af tilbagegang og stagnation.

Resultaterne af både *"Kirken på landet"* og *"Kirken i byen"* peger på, at der er potentiale for folkekirken til at indgå aktivt og dynamisk i udviklingen af lokalsamfund på landet henholdsvis i bydele og byer. Flere steder efterlyses folkekirkens engagement i disse bestræbelser både fra kommuner og civilsamfundets foreninger og organisationer.

På grundlag af disse overvejelser reformuleres 3. tese således:

Tese 3

Kommunalreformen 2007 synes utilsigtet at have reduceret lokal politisk indflydelse og engagement, ligesom den indtil videre har tydeliggjort en tendens til flytning til byerne. Dette er sket, samtidig med at der er foretaget en effektivisering inden for mange erhverv med centralisering af virksomhederne som mål og resultat.

Denne udvikling har fremkaldt en række lokale initiativer, som i deres vorden har tjent til at styrke det lokale liv og binde landsbyer og såkaldte centerbyer bedre sammen. Folkekirken har stadig et uforløst potentiale i denne proces i mange områder af landet.

DET KIRKELIGE EMBEDE

Der var engang, hvor man blev præst ved at studere teologi i København eller Aarhus, tage det obligatoriske kursus på Pastorseminariet og så ellers finde sig et embede. Gerne et kapellanembede i en af de store byer, hvorefter man fire- fem år senere kunne finde sig et fedt kald på landet. Her kunne man residere til pensionsalderen og slide med alt det, et præsteembede dengang og nu lægger hen til en præst.

Men efter 1945 ændrede samfundet sig. Landbruget blev mekaniseret. Landarbejdere blev overflødige og søgte til byerne, hvor der endnu var ufaglært arbejde at få. Affolkningen af landområderne begyndte, TV blev introduceret og præsternes arbejde med oplysning, foredrag, aftener for de unge etc. blegnede i skæret fra Otto Leisners *Pladeparade* og anden god underholdning. En ny skolelov trådte i kraft i 1958, hvor præstens rolle som formand for skolekommissionen m.v. også begyndte at fade ud. De små skoler blev til centralskoler, pludselig var der præster, der sad i to- eller tre-sogns pastorater uden skoler.

Lad dette tjene som eksempler på, at strukturelle og institutionelle ændringer naturligvis får indflydelse på folkekirken og præsternes arbejde. Disse eksempler af ældre dato er nævnt, fordi de medførte, at præster blev opmærksomme på, at de havde brug for efteruddannelse, også mere end de selv kunne klare ved selvstudier i "studereværelset". Præstehøjskolen blev oprettet i 1965. Næsten 30 år efter blev Præsternes efteruddannelse oprettet i 1992 med Ole Jensen som rektor. Siden er FUV

kommet til, der nu rummer Pastorseminarierne, Præsternes efteruddannelse, Provsteuddannelsen, Videncenteret osv.

Der er i dag flere forskellige typer af præsteembeder, hvoraf nogen af dem kaldes *funktionseembeder*. Dette er en uheldig betegnelse, fordi alle embeder ved siden af den specialisering, der måtte være sket, tillige rummer alle en præsts opgaver. Det er indlysende, at de ændringer, der er sket i folkekirken strukturelt og ikke mindst med ændringerne i menighedsrådenes opgaver og større ansvar i det daglige fx for aktiviteter, påvirker præsteembedet på forskellig vis.

På grundlag heraf vil jeg reformulere 4. tese således:

Tese 4

Embedsforståelsen ændrer sig i retning af, at sognepræsteembedet ses som en funktion, hvor der stilles tydelige krav om professionalitet, samtidig med at lægfolket i stigende grad varetager opgaver som fx initiativ til ledelse og styring af aktiviteter, ledelse af personale samt styring af menighedsrådets økonomi og bindeled til foreninger og institutioner i sognet og nærområdet.

Når præsteembedet mere og mere anses som en funktion og præsten som en funktionær, mister folkekirken autoritet. Der bør arbejdes med at fastholde embedets autoritet fx ved at præsteembedet tillægges ledelsesopgaver på arbejdspladsen samt ansvar for udvikling og strategi.

UDVIDELSE AF KALDSRETEN

Et af de grundlæggende principper i folkekirken er menighedsrådenes kaldsret. Dette helt centrale lutherske synspunkt, at folket/sognet kalder deres præst, skal der værnes om. Med de efterhånden mange funktionspræsteembeder kan det forekomme viderværdigt, at et enkelt menighedsråd skal kalde en funktionspræst, som kræver nogle helt specielle kompetencer og tilknyttes fx hospitaler, arresthuse, fængsler, skoletjenester etc. For det er yderst sjældent, at *funktionspræsterne* lægger mange kræfter i sognet. Det sker heller ikke, hvor embederne – for et syns eller kvotens skyld – er delt mellem institution og sogn. Her kunne man spørge, om ikke institutionens ledelse, brugerråd, medarbejderrepræsentanter m.fl. kunne udgøre et ansættelsesudvalg, som under vejledning af biskop og provst kunne varetage kaldsretten i stedet for menighedsrådet? Det kunne medføre en lettelse for institutionernes måde at ansætte præster på.

Ovenstående ændring forudsætter formentlig en nytænkning af den lutherske kaldstanke, dens brug og status i den lutherske kirke i Danmark før og nu.

På grundlag af disse overvejelser vil jeg reformulere tese 5 således:

Tese 5

Sognepræsteembedet er blevet suppleret med en anden embedsform, der p.t. kaldes funktionspræst. Menighedsrådenes eksklusive kaldsret må fremover tydeligere deles eller overgives til den institution, der kalder. Som forberedelse af en evt. ændring heraf bør der iværksættes et generelt embedsteologisk studie med henblik på at formulere kaldstanken i en nutidig kontekst.

HVAD DEFINERER ET SOGN?

Nogle af os er så gamle, at vi kan huske sognet som enhed, defineret af en sognekirke, præst, menighedsråd, degn/førstelærer, sogneråd, der styrede kommunen evt. med hjælp fra en kærner eller kommunekasserer. Sogne af en vis størrelse havde også et alderdomshjem og et fattighus. Meget af det nævnte forsvandt op til kommunalreformen i 1970. I løbet af få år var præsten alene tilbage. Skolen var blevet lagt sammen med en centralskole i den nærmeste stationsby jf. folkeskoleloven af 1958, alderdomshjemmet nedlagt og de gamle flyttet til stationsbyen, kommunkontoret i sognerådsformandens stue flyttet til det nye rådhus i stationsbyen. Private asyler i sogne af en vis størrelse, blev nedlagt pga. et vigende børnetal. I stedet blev børn i sognet henvist til børnehaven i stationsbyen.

Hvad blev der da af sognet? Ja, det blev et område med en kirke, men ingen andre institutioner. Alligevel har vi stædigt holdt fast på, at sognet skulle bestå, selvom det mistede sit remtræk til den folkelighed, der udspillede sig i feltet mellem institutionerne, gymnastikforeningen, jagtforeningen, landboforeningen, højskoleforeningen mv., der alle slog sig sammen med nogle andre i den nye storkommune.

Til sidst sad præsten alene uden nogen at arbejde sammen med. Så rejste han. Embedet blev slået op, en ung præst ansat, han forsvandt efter to år, for der var intet at lave, ingen at arbejde sammen med, alle aktiviteter forgik i stationsbyen. Og sådan er det fortsat, indtil sognet blev annekssogn i en sammenlægning af to embeder. Dermed forsvandt også præstegården, der blev solgt til sommerhus for en rig københavner.

Hvor har vi været som ansvarlige kirkelige myndigheder her? Hvorfor har vi ladet stå til? Hvorfor har vi ikke nedlagt sognet og sørget for, at det kom ud af den pinlige situation, at intet kunne foregå dér, at der ingen var, som gik i kirke undtagen til begravelser? Med andre ord, hvorfor har vi været så længe om at reagere og ladet de små sogne køre i sænk, hvis vi kunne have reddet noget med at nedlægge et sogn og give det mulighed for og legitimitet til at blive sammenlagt med et andet sogn? Hvorfor arbejder vi ikke hen imod, at storpastoraterne bliver til et sogn? Hvorfor giver vi præsterne så dårlige arbejdsforhold, at de skal flintre mellem tre sogne og tre råd, tre menighedsrådsmøder etc? Jeg ved godt, at man i storpastoraterne ofte har fundet gode løsninger. Men der er andre steder, hvor vi ikke tør røre sognet.

På det grundlag vil jeg reformulere tese 6 således:

Tese 6

Nedlæggelse eller ændringer i kommunale og private institutioner over indflydelse på præsteembedet, der mister tilknytning til de bærende institutioner i området. Præsten belastes af alene at skulle bære et lille samfund kirkeligt og kulturelt i sogne, hvor samfundsstrukturen og folkekirken ikke længere synes at matche hinanden. Derfor bør der i sammenhæng med de embedsteologiske overvejelser forberedes en skønsom revision af sognebegrebet og sogneinddelingen.

”FOLKEKIRKEN ER TILSTEDE OVERALT”

Overskriften er et af de kendetegn, som blev definatorisk for en folkekirke ifl. *Betænkning 1544* om folkekirkens styre. Det er svært at være uenig i den definition. Og det er vigtigt, at vi uanset

sammenlægninger af sogne, dannelser af storpastorater, nedlæggelse af skoler og institutioner i et sogn, holder fast i, at folkekirken definatorisk og praktisk har en tilstedeværelse overalt.

En undersøgelse fortæller, at "folkekirken" for flere og flere ikke er den lokale kirke, men den, der optræder i medierne. Se fx: <https://www.fkuv.dk/videnscenteret/kirkestatistik/danskerne-og-folkekirken>. Se tillige: Andersen og Lindhardt: Ledelse af tro, Gyldendal Public 2010 pp. 127 ff. og især pp. 195 ff.

Dér – i medierne - er folkekirken tilstede som en slags hybrid, vil nogen af os sige, men den er der som institution, og de, der taler, opfattes som talerør for folkekirken. For et stigende antal mennesker, er det, der foregår i medierne "virkeligheden". Folkekirken er den, der er repræsenteret i mediernes fremstillinger og diskussioner og ikke sognets lokale kirke. Det stiller folkekirkens menighedsråd og personale og ledelse i en situation, hvor der skal overvejes meget grundigt, hvordan folkekirkens tilstedeværelse i mediehavet kan blive tydeligere. Hvordan kan folkekirken – om jeg så må sige – blive bredere end de fem - ti præster, som tegner folkekirken i de store landsdækkende medier og på de store sociale medier? Hvordan kan der vises hen til, at folkekirken faktisk er tilstede overalt – altså også lokalt? Det handler den syvende og afsluttende tese om.

På denne baggrund vil jeg reformulere tese 7 således:

Tese 7

Det gængse billede af folkekirken hos en voksende andel af befolkningen er ikke forankret i den enkeltes lokale tilknytning og brug, men dannes gennem mediernes – særligt de sociale mediers – debatter om spørgsmål, der har religiøse, kristne og etiske facetter.

Folkekirkens kommunikation kan med fordel analyseres og evalueres.

www.folkekirken.dk er et værdifuldt officielt medie, der måske kan suppleres af en mere dristig og tydelig tilstedeværelse på de sociale medier.

AFSLUTNING

Det overordnede spørgsmål i rapporten har været: Om og i givet fald hvad folkekirken har med styringsparadigmer, New Public Management og New Public Governance, at gøre. Mit svar er – som jeg håber, det er fremgået af mit oplæg - at folkekirken har alt med styringsparadigmer at gøre. Det statement er jeg glad for at slutte med. Paradigmeanalysen har bestyrket mig i et klassisk luthersk dictum: *Ecclesia semper reformanda est*. Thi kirken lever ved at blive fornyet.